

Uolevi Nojonen

SYITÄ "KYLÄN SYNTYYN".

20.11.1984 Kuultiin seuran kokouksessa kuulusan kirjailijan selvitys "Kylän synty"-teoksensa kirjoittamiseen vaikuttaneista syistä. Kirjailija Uolevi Nojonen on ennen "Kylän syntyä" kirjoittanut sukututkijaa kiinnostavista asioista.

Vielä 1700-luvulla lääketiede oli Suomessakin sen verran kehittymätöntä, että yleisimmiksi kuolinsyiksi merkittiin joko hivutus tai laaki. Hivutukseen kuoli hitaasti ja laakiin heti. Samaan aikaan, vaikkakaan sitä ei raportoitu, yleisin syntymän syy oli vahinko. Vahinko oli sekin, että jouduin mihinkään tekemisiin sukututkimuksen kanssa. Syy on tässä: Tämä on Aleksi-vainaan kello ja lyhyesti kellon tarina on seuraava: Aleksi osti kellon ja antoi sen aikanaan pojalleen Toivolle. Toivolle jäi talokin, nuorimmalle kahdestatoista lapsesta. Toivo hukkasi kellon perunapeltoon, missä se oli kolme vuotta. Sen löysi Tikkasen Onni, huutolaispoikana taloon tullut ja toi sen isännälle. Toivo veti kellon ja katso, se lähti käymään ja Toivo, isoisäni sanoi:

- No Onni, siinä on sinulla hyvä kello. Anna se pojallesi, jos sellaisen saat, pojalleni taikka hänen pojalleen - miten nyt meistä kustakin aika jättää.

Kun Tikkasen Onni oli yli seitsemänkymmenen ikäinen ja alle viidenkymmenen kilon painoinen, hän lähetti minulle sanan maailmalle ja minä menin ja istuin sen illan hänen huoneessaan, Onnin-kamarissa. Pidin häntä kädestä kiinni ja me yritimme, mutta emme edes yhdessä jaksaneet juoda koko pulloa koskenkorvaa. Silloin hän antoi kellon ja kymmenen tarinaa. Minä sanoin, että lopun hänen juomastaan säästämme aamuun.

Niin se kävi, 57 vuotta renkinä samassa talossa. Ei se paha paikka voinut olla. Eikä hän sitä viinanloppua juonut, mitenpä sitä, kuollut mies.

Isälläni kello ei koskaan ollut. Hän eli hyvän elämän, hyvän, mutta lyhyen.

Kellon takia pengoin talossa paikkoja, kirjahyllyjä, valokuvia, kirjeitä, asiakirjoja, papereita, lehtiä, leikkeleitä ja löysin enimmäkseen kaikkea irtonaisten ja turhan tuntuista, kynttilänpidikkeitä, matka-arkkuja, ruumislautoja, leipälapioita ja keisarillisen senaatin päätöksiä.

Perheraamatun ratkaisevimmiksi sivuiksi osoittautui sitten, niin hyvää kuin raamatun teksti onkin - kirjan esi- ja välilehti. Niille Aleksi-vainaa oli kirjoittanut käytännön asiana sen, että kirja maksoi 11 kultarahaa ja sen jälkeen sen, mikä on tärkeitä. Silloin tajusin, että he, esivanhemmat, hekin ovat ajatelleet. Minulle, ajan tuotteelle, selvisi hetkessä, että ihminen on ajatellut ennenkin, että ei tämä ole ensimmäinen sukupolvi maailmassa, joka käyttää päätään.

Yksi pieni hetki, lyhyt välähdys ja tajusin, miten naurettavaa oli se, että olin päässyt harjoittelemaan tietokoneajoa Jyväskylän Tourulan tehtaille jo heti silloin, kun tietokoneet Suomeen tulivat ja työnsivät vihreätä reikänauhaa. Eihän tietokone tiedä, ei se mitään tiedä. Kaikki sille on annettava - ja sitä, ihmisen antamaa se vain käsittelee. Sukututkimuksessa kone voi olla hyvä renki, mutta huono isäntä.

Minusta itsestäni oli jo täyttä vauhtia tulossa koneen jatke, tiedon mekaaninen käsittelijä ja jakaja. Menneisyyden jonkinlainen tajuaminen vei minut alalle ja työhön, jota en koskaan ollut suunnitellut tehdä. Minun piti vain kerätä tietoja ja taustoja kauno-kirjallisuutta varten ja kirjoittaa romaani tai useampi Tampereen tienoon asutushistorian aamuhämärästä.

Nimeni harvinaisuus teki suhteellisen helpoksi suvun seuraamisen aina vain aikaisempaan ja aikaisempaan aikaan. Kun tiesi isovanhempien vanhemmat, halusi tietää heidän vanhempansa - ja heidän vanhempansa - ja heidän vanhempansa. Näin pääsin 1500-luvulle ja nyt uskon jo päässeeni 1400-luvulle.

Asiaa auttoi se, että suku on yli 400 vuotta asunut Virtain Vaskivedellä, ei ole sieltä ymmärtänyt tai halunnut mihinkään lähteä,

ei naimassakaan ole jaksanut käydä kuin korkeintaan naapurikylissä.

Lähdin keräämään ja kartoittamaan tarinoita asiakirjatietojen rinnalle ja uskon olleeni oikeassa joissakin selvissä päättelyissä ja arvauksissakin. Tein sitä, mitä kone ja pelkkä tietojenkäsittely ei tee - loin kuvaa, päättelin ja uskalsin tehdä virheitäkin, ei tahallaan, mutta liian rohkealla päättelyllä. Ja konehan ei virhettä tee, jos se on syötetty oikein. Se vain ilmoittaa, että "tehtävä mahdoton" tai "vastausta ei ole."

Aivan tyypillistä tälle ajalle on asutuksen historian uuden kuvan muotoutuminen. Raja siirtyy koko ajan löytöjen lisääntyessä ja kaivausten edistyessä taaksepäin. Harva se päivä viime kesänä saimme lukea lehdistä tietoja, jotka olivat ristiriidassa aiemman, luotettavana pidetyn kuvan kanssa.

Hakoisten linnan kaivaukset, Vammalan tienoon löydöt ja pohjalainen hautalöytö ovat muuttaneet suuresti käsitystä rauta-ajasta ja silloisen asutuksen laajuudesta.

Amatöörinä uskalsin sanoa, että Näsijärven rantojen asutus ei alkanut siitä, että se kirjoitettiin ylös. Kiinteää asutusta oli ennen Kustaa Vaasan tunnettua asutusmääräystä. Vain todisteita puuttuu ja "kaikki korpit ovat mustia - kunnes löytyy yksikin valkoinen."

Löytöjä tullaan tekemään - ja se juuri tekee sukututkimuksen jännittäväksi, mielenkiintoiseksi ja kiehtovaksi. Se, että sitä harrastuksen laajuuteen nähden julkaistaan vähän, johtuu käytännön syistä; on olemassa aukottomuuden ja ehdottoman virheettömyyden vaatimus ja toiseksi, tehdyille työlle suurinpiirtein toivotonta kuvitella minkäänlaista tuntipalkkaa. Sen tähden sukututkijat ovatkin hyvin puhdas, aatteellinen yhteenliittymä - veljeskunta, asialle vihkiytyneitä, pyyteettömiä puurtajia, joiden työn tulos on aina arvokkaampi kuin esineen, minkään rahalla mitattavan.

Kylän synty on itselleni hyvin läheinen ja rakas työ, niin että vuoden tein vain sitä - hyvin vähän muuta ja senkin puolipakosta. Tietty rutiini tuli faktan kirjoittamiseen TV:n dokumenttitöistä

Toikon historian selvittämisestä ja kirjoittamisesta, Lönrotin ja Castrénin matkoilta - uutta oli itse sukututkimus, oma alansa, joka muodosti kirjan rungon ja kolmanneksen sisällöstä.

Menettelytavat tietojen saamiseksi ovat teille tutut - tutummat kuin itselleni vieläkkään.

Yhden sellaisen havainnon kuitenkin tein, että voin vain toivoa, että vastaavaa ei olisi kohdallenne sattunut eikä sattuisi. Ostin tietoja ja sain samaan yksiselitteiseen kysymykseen viralliset vastaukset, mutta instanssista riippuen erilaiset - yhdestä nimestä kaksi erilaista ostettua tietoa, ei edes tulkintaa.

Tästä syystä luin varsin kriittisesti alueen historiasta kirjoitet-
tuja perusteoksia ja löysin - ei vain virheitä, vaan kokonaisia virhesarjoja. Yksi paikallisia oloja tuntemattoman virkamiehen kirjoitusvirhe siirsi 2/3 manttaalin kokoisen tilan 200 vuodeksi toiseen pitäjään. Laajan tehtäväkentän takia kirjoittajalla ei ollut sen paremmin aikaa kuin mahdollisuuttakaan ruveta ihmettelemään, kuinka alueen liki suurimmalla karjanomistajalla ja tilallisella ei ollut paikkaa kirkon kymmenelläkkään penkkirivillä, vaikka järjestys määräytyi varallisuuden mukaan - sekä miesten että naisten puolella.

Selitys oli lopulta yksiselitteinen - he, omistajat, istuivat ilmeisesti ensimmäisellä penkkirivillä - omassa kirkossaan, siinä kappelissa, johon kuuluivat. Tästä lähtökohdasta löysin kymmenkunta virhettä, jotka oli poikkinut yksi kirjaamisvirhe.

Se, mitä tällä tahdon sanoa, on: Historiallinen totuus on vaarallinen asia, vaarallinen sikäli, että koskaan ei voi tietää, missä vaatteissa se lopulta kulkee. Totuuteen on vaarallista luottaa siksi, että sitä ei ehkä ole löydetty. On löydetty vain seikka, joka on toistaiseksi totta - niin kauan, kunnes on löydetty uusi totuus.

Työni alkuvaiheissa kysyin ammattimaiselta sukututkijalta, eikö ole mahdollista, että Vaskivesi, perintötila ykkösen ensimmäinen isäntä ja alueen ensimmäinen "virallinen" asukas Lodwiik Heikinpoika ja Sipi Heikinpoika Nojonen, tilan perättäiset isännät 1500- ja 1600-

luvun alussa olisivat sittenkin olleet veljeksiä. Kysyin sitä ja sain vihaisen vastauksen: "Turha on tulla minulle uskottelemaan, että se ja se samasta patronyymistä huolimatta olisivat veljeksiä. Lodwiik oli satakuntalainen ja Nojonen savolainen."

Hyvä on, uskoin, että asia on näin ja tämän suuntaisesti kirjoitin-kin. Epäilin kuitenkin, koska savolaisessa muuttoaallossa 1550-luvun alussa mainittiin muuttajat, jotka Savosta tulivat. Tämä ei tietysti todistanut mitään ratkaisevaa. Juuri näillä alueilla, Kangasniemi, Visulahti, Sääminki, oli Nojosia. Oli luontevaa päätellä, että siinä joukossa, missä tulivat Härköiset ja Kekkoiset, tulivat myös Nojoiset. Se, että nimeä ei mainittu muuttajien joukossa, saattoi johtua siitä, että kyseessä oli liian turhanpäiväinen jätkä edes mainittavaksi.

Toisaalta Nojoisten savut eivät Savossa vähentyneet niin Säämingis-säkään, että siitä olisi voinut päätellä suoran muuton. Ja sitten, kun kirja oli jo painettu, sain käsiini selvityksen, joka perustuu etymologiaan ja on kuin suora vastaus ajatukseen, jota elätin, mutta, jonka asiantuntija tyrmäsi.

Tämän kielellisen selvityksen mukaan viron kielessä on verbi NOIALDA, joka tarkoittaa nojeltamista, eteenpäin kumartumista liikkeessä metsästäjän tapaan. Verbistä on seurannut Suomessa metsästäjän "ammattinimike", sukunimenä Nojoi, Nojois, Nojai, Noioin, Noioi, Nojoinen, Nojonen.

Tästä seuraa kyllä päättelemällä, että niin harvinainen kuin nimi onkin, ei sen lähtökohta tarvitse olla yksi ainoa Norjasta 1400-luvulla Suomeen muuttanut kolmen veljeksien perhekuunta, joka on hajaantunut Kainuuseen, Savoön ja Vanhalle-Ruovedelle.

Yhtä hyvin voi olla kyseessä metsästäjien harvinaiseksi jäänyt ammattinimike, joka on muodostunut sukunimeksi ilman mitään sukulaisuutta edes 1400-luvulla.

Etymologia liittää mainitun Lodwiik tai "Luidika" nimen suomen kielen luoti-sanaan, ja tällöin, 1400- ja 1500-luvuilla luoti tunnettiin Suomessa paremmin painona, pystysuoran mittaamisvälineenä kuin vaakasuoraan lentävänä metallikappaleena.

Tämä päätelmä johtaisi suoraan siihen, että Lodwiik oli Pirkkalan maakatselmusmies Laresonin jälkeläinen ja ammatin jatkaaja Pirkkalan Hinzalasta (Hintala) ja näin on Vaskivesi ykkönen, Keihäslahti - Nojosen isojaossa suurimmalla eksponentilla (1⁶) Nojoskylän Hintala kantatila jaossa kantanumeron suurin eksponentti jää päättilalle.

Nämä tiedot yhdistämällä Lodwiik ja Sipi Heikinpoika olivat veljeksiä. Kylän synty kirjan kirjoittaessani en uskaltanut tällaista väittää ja nyt ymmärrän jo olla väittämättä mitään. Näin vain on loogista, mutta en mistään voi tietää, onko 500 vuotta sitten toimittu saman logiikan mukaan.

Minulle tällainen olematon yksityiskohta Suomen historiassa on tärkeä. Haluan tietää olenko esi-isäni puolelta hämäläinen vai savolainen. Samantapainen tauti kai meissä kaikissa paikalla olevissa on - vaikea virus, johon emme ehkä toivo rokotetta löytyvänkään.

Aleksi-vainaan kello - näkyy olevan, täsmälleen ajassa.